

**КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА
ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КОРЕКЦІЙНОГО
ПЕДАГОГА У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Savinova N., Berehova M. Culture of speech as part of deontological culture correctional teacher in the system of inclusive education / N. Savinova, M. Berehova. Culture of speech as part of deontological culture correctional teacher in the system of inclusive education // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P.292–302

Н.В. Савінова, М.І. Берегова. Культура мовлення як складова деонтологічної культури корекційного педагога у системі інклюзивної освіти. У статті обґрунтовано необхідність розвитку

культури мовлення корекційного педагога як складової деонтологічної культури у системі інклюзивної освіти.

Автори звертають увагу на те, що соціалізація дитини з вадами психофізичного розвитку можлива лише в умовах інклюзивної освіти. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до деонтологічної культури корекційного педагога, особливо до розвитку його культури мовлення. Зосереджується увага на змістовності таких понять як «культура мови», «культура мовлення», «мовна норма» та їх взаємозв'язок. Подається характеристика мовних норм та ознак культури мовлення. Автори також акцентують увагу на визначенні поняття «культура мовлення корекційного педагога» та його змістовому наповненню.

У статті зазначається, що культура мовлення корекційного педагога – об'ємне та широке поняття, яке охоплює дотримання усіх мовних норм та правил, виразність мовлення, стилістичну правильність і особистісну культуру корекційного педагога, яка включає в себе ряд компонентів. Автори підкреслюють, що корекційний педагог має володіти відчуттям стилю, гнучкістю переходу від одного стилю до іншого.

Автори аналізують особливості спілкування корекційного педагога з дітьми, які навчаються в інклюзивних класах, зокрема з вадами психофізичного розвитку, та з батьками.

Ключові слова: деонтологічна культура, культура мовлення, культура мови, мовна норма, культура мовлення корекційного педагога, інклюзивна освіта.

Н.В. Савинова, М.И. Береговая. Культура речи как составляющая деонтологической культуры коррекционного педагога в системе инклюзивного образования. В статье обоснована необходимость развития культуры речи коррекционного педагога как составляющей деонтологической культуры в условиях инклюзивного обучения.

Авторы обращают внимание на то, что социализация ребенка с недостатками психофизического развития возможна лишь в условиях инклюзивного образования. В связи с этим повышаются требования к деонтологической культуре коррекционного педагога, особенно в развитии его культуры речи. Концентрируется внимание на содержании таких понятий как «культура речи», «языковая норма» и их взаимосвязь. Дается характеристика языковых норм и признаков культуры речи. Авторы также акцентируют внимание на определении понятия «культура речи коррекционного педагога» и его содержания.

В статье отмечается, что культура речи коррекционного педагога - объемное и широкое понятие, которое охватывает соблюдение всех

языковых норм и правил, выразительность речи, стилистическую правильность и культуру личности коррекционного педагога, которая включает в себя ряд компонентов. Также коррекционный педагог должен обладать чувством стиля, гибкостью перехода от одного стиля к другому. Подчеркивается, что овладение культурой речи - это тяжелая и постепенная работа над собой.

Авторы анализируют особенности общения коррекционного педагога с детьми с нарушениями психофизического развития, с обычными детьми, которые учатся в инклюзивных классах, и с родителями.

Ключевые слова: деонтологическая культура, культура речи, языковая норма, культура речи коррекционного педагога, инклюзивное образование.

Постановка проблеми. В умовах інклюзивного навчання вимоги до особистості та професійних якостей корекційного педагога постійно зростають. Важливими умовами формування деонтологічної культури є професійна компетентність корекційного педагога, гуманістична спрямованість його діяльності, педагогічні здібності і педагогічна техніка – вміння вести розмову, триматися перед аудиторією, володіти прийомами впливу на дітей за допомогою вербальних і невербальних засобів.

На сучасному етапі розвитку суспільства наявна гостра суперечність між професійними вимогами до орфоепічної правильності, логічної стрункості, емоційної виразності мови корекційного педагога та практикою у реальному житті. Низький рівень мовленнєвої культури педагогів є однією із причин низької культури мовлення дітей, їх пасивності на заняттях та неефективності корекційної-розвивальної роботи.

Успішність начально-пізнавальної діяльності дітей з вадами психофізичного розвитку багато в чому залежить від того, як вчитель допомагає дітям в процесі діяльності. В умовах інклюзивного навчання загострюються проблеми моральної вихованості, толерантності та мовленнєвої коректності корекційного педагога, який уособлює позитивні соціально-особистісні надбання комунікативної взаємодії у системі інклюзивної освіти для наслідування як дітьми, так і батьками.

Інтерпретація наукового положення щодо соціальної обумовленості психічного розвитку дитини дозволяє стверджувати, що ефективність процесу формування у дітей мотивації до занять при інклюзивній формі навчання у значній мірі визначається педагогічними умовами, які виникають у межах освітнього закладу. В умовах інклюзивного навчання підвищуються вимоги до особистості

корекційного педагога та його професійних навичок. Важливе значення має розвиток комунікативних навичок вчителя як складова його деонтологічної культури.

Аналіз досліджень та публікацій. Різним аспектам проблеми підготовки корекційних педагогів присвячені роботи таких учених як В. І. Бондарь, С. П. Миронова, Ю. В. Пінчук, Н. В. Савінова, Т. В. Сак, В. М. Синьов, В. В. Тарасун, Л. І. Фомічова, М. К. Шеремет та ін.

Проблема нормативності і культури мовлення була предметом дослідження лінгвістів (Н. Бабич, В. Головин, М. Ільяш, Л. Скворцов) і лінгводидактів (О. Аматыєва, В. Бадер, А. Богуш, М. Львов, М. Пентилюк, та ін.).

Проблему формування культури фахового мовлення досліджували науковці Б. Антоненко-Давидович, І. Вихованець, С. Караванський, А. Коваль, О. Пазяк, Л. Паламар, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Серебеньська, С. Шевчук та ін.

Мета статті: обґрунтування необхідності розвитку культури мовлення корекційного педагога як однієї зі складових деонтологічної культури у системі інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства поширення набули ідеї гуманізації освіти та дитиноцентризму, тобто орієнтація на задоволення потреб дитини, та її інтереси. Соціалізація дітей з особливими потребами, їх інтеграція в загальноосвітній простір є одним із напрямків гуманізації сучасної освіти. Так, у статті 23 Конвенції ООН про права дитини сказано:

«Неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства» [5]. Заклади закритого типу, якими є спеціальні школи-інтернати, де навчаються та виховуються діти з особливими потребами, не мають можливості забезпечити адаптацію дитину до життя у соціумі.

Соціалізація та інтеграція дитини з вадами психофізичного розвитку на сучасному етапі розвитку суспільства можлива лише в умовах інклюзивного навчання. На думку, А. А. Колупаєвої, інклюзивна освіта є закономірним і логічним варіантом трансформації інститутів загальної і спеціальної освіти, виступає одним із інститутів соціальної інтеграції. Реалізація технологій освітньої інтеграції дозволяє узгодити протиріччя між рівними правами осіб з обмеженими можливостями у виборі життєвого шляху, форми освіти і фактичною нерівністю можливостей різних соціальних груп в реалізації цих прав [4, с. 234].

Важливою умовою ефективності соціалізації та інтеграції дітей з вадами психофізичного розвитку, дотримання принципу дитиноцентризму є робота корекційного педагога, спрямована на

корекцію недоліків психофізичного розвитку дітей з обмеженими можливостями, на їх всебічний компенсаторний розвиток, прищеплення дітям високих моральних якостей, любові до праці, навичок культурної поведінки, дотримання правил гігієни, надання дітям допомоги у навчанні та організації дозвілля, здійснення заходів, які сприяють зміцненню здоров'я та фізичному розвитку учнів, підтримання постійних зв'язків із учителями, медичним персоналом, батьками.

Гуманістичний підхід у системі диференційованої логопедичної корекції передбачає визнання прав дитини з ТПМ на створення рівних стартових умов у навчанні та вихованні.

Упровадження інклюзивного навчання передбачає розуміння педагогом особистої та соціальної відповідальності за подальший розвиток і соціальну адаптацію дітей із психофізичними порушеннями. Це висуває вимоги до комунікативних здібностей та стилю спілкування з дітьми, які мають бути заснованими на оптимістичних, демократичних і гуманістичних засадах, спрямованими на розвиток і корекцію фізичних, особистісних та інтелектуальних якостей дітей.

Вміння правильно та красиво говорити для корекційного педагога в умовах інклюзивного навчання набуває особливого значення, оскільки під час вирішення різноманітних проблем та питань виникає гостра потреба у застосуванні спеціалістом навичок побудови конструктивного та безконфліктного діалогу.

Невеликий словниковий запас, обмеженість засобів виразності слова свідчать про низький рівень духовного життя особистості, що, безумовно, негативно впливає на соціальний статус [3].

Кінцевою метою будь-якого навчання мови і розвитку мовлення дітей є формування у них культури мовленнєвого спілкування, культури мовлення. У лінгвістичній науці відсутнє чітке розмежування понять «культура мови» і «культура мовлення». За словником-довідником, культура мовлення – уміння правильно говорити й писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети й обставин спілкування. Терміни «мова» та «мовлення» у мовознавстві подаються як близькі. Мова – система знаків (звуків, фонем, слів, словосполучень, речень), які служать засобом спілкування. Мовлення ж – спосіб передачі думки через мову (за допомогою, через посередництво мови). Лінгвісти вважають, що терміни «культура мови», «норми мови» не тільки більш вживані і зручні, а й, так би мовити, первинні. Адже й мова конкретно існує тільки в мовленні. Разом з тим, мовна система, що має реальне абстрактне існування, як відомо, є визначальною щодо мовлення як конкретного процесу говоріння певною мовою [1].

Головним завданням культури мови є виховання навичок літературного спілкування, пропаганда й засвоєння літературних норм у

слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові, наголошуванні, неприйнятті спотвореної мови або суржику.

У лінгвістичному обігу зустрічається і термін «нормативність мовлення», який означає дотримання правил усного і писемного мовлення: правильне наголошування, інтонація, слововживання, будова речень, діалогу, тексту тощо. Нормативність – це технічний бік мовлення, дотримання загальноприйнятих мовних стандартів, літературних правил [7].

Мовознавча наука визначає такі ознаки норми літературної мови, як усталеність, обов'язковість, загальноновживаність. Мовні норми розподіляються на орфоепічні (фонетичні), лексичні, граматичні, фразеологічні, стилістичні.

Орфоепічні (або фонетичні) норми – це загальноприйняті правила вимови звуків і звукосполучень; це літературна вимова слів і слівосполучень, які подаються у словниках і довідниках відповідної мови. Граматичні норми – це обов'язкові правила граматики конкретної мови, які визначають сполучення слів у різних типах речень. Лексичні норми становлять правила вживання окремих слів і словосполучень у відповідності з їх семантичним значенням. Фразеологічні норми – це закріплене в літературній мові вживання усталених зворотів, що мають своє значення та постійний склад своїх компонентів. І нарешті, стилістичні норми – це специфічні прийоми і засоби, що відповідають правильному вираженню думки. Порушення мовних норм розглядається як мовленнєві помилки, огріхи, які вимагають виправлення і коригування [7].

Вчені (Н. Бабич, А. Богуш, Н. Головин, Н. Львов, Л. Скворцов, М. Пентилюк т. ін.) визначають такі характеристики культури мовлення: правильність, адекватність, логічність, багатство (різноманітність), естетичність, чистота мовлення, доречність (доцільність). З'ясуємо сутність кожного з означених понять.

Правильність мовлення – відповідність усталеним у літературній мові законам, правилам і нормам, тобто бездоганність володіння нормами літературної мови [7, с. 52].

Адекватність мовлення – це точність вираження думок, почуттів, ясність, зрозумілість мовлення, точне мовлення, якщо вжиті слова відповідають їх усталеним мовним значенням. Логічність мовлення – поєднання мислення, мови і мовлення, це ступінь поєднання слів у реченні за законами розумової (мислительної) діяльності. На основі логічності визначаються доступність, дієвість, доречність мовлення. Щоб мовлення було логічним, треба володіти знаннями мови і законами зв'язного мовлення [7, с. 53].

Різноманітність (багатство) мовлення – це вираження однієї і тієї самої думки, одного й того самого граматичного значення різними

способами і засобами; це використання великої кількості мовних одиниць, що вирізняються за змістом і будовою. М. Пентилюк називає такі умови багатства і різноманітності мовлення: багатство словникового запасу кожної людини; вміння використовувати у своєму мовленні різні мовні засоби; вміння інтонувати мовлення; постійне вдосконалення і збагачення власного мовлення [7].

Естетичність мовлення – це естетична привабливість мовлення, вдале використання естетичних потенцій мови (тон, темп, звучність), наявність образних висловів, приказок, доречних фразеологічних зворотів, цитат: поєднання вербальних і невербальних (жести, міміка, рухи, поза) засобів спілкування.

Таким чином, культура мовлення людини – це правильне використання та дотримання орфоепічних, лексичних, граматичних, фразеологічних, стилістичних норм літературної мови. Культура мовлення проявляється в манері, характері мовленнєвих дій. Однак, кожен акт професійної комунікативної взаємодії вимагає нестандартної мовленнєвої творчості, оскільки будується з урахуванням багатьох обставин – ситуацій спілкування, індивідуальності співрозмовника, його емоційного стану, характеру відносин, які склалися між співрозмовниками тощо [2]. Корекційному педагогу в процесі спілкування необхідна постійна корекція своєї поведінки в зв'язку з отримуваною зворотною інформацією від співрозмовника.

На основі проаналізованої літератури можна визначити, що культура мовлення корекційного педагога – це досконала нормативність практичної варіабельності фонетичної, орфоепічної, синтаксичної, морфологічної тощо компетенцій (правильна вимова слів та звуків, грамотна побудова фраз, речень та текстів, простота і доступність викладу думки), виразність, яка досягається вмінням дібрати стилістично доцільні слова та синтаксичні конструкції, правильне використання спеціальної термінології, дотримання вимог до використання основних компонентів виразності мовлення – тону, темпу, пауз, наголосів, інтонації, дикції, тощо.

Проте, зміст поняття культура мовлення корекційного педагога цим не вичерпується. Це комплексне поняття, яке включає культуру особистості корекційного педагога, яка складається з таких компонентів:

- високий рівень загальної культури: корекційний педагог має бути всебічно та гармонійно розвиненою особистістю;
- культура використання мовних засобів і способів формулювання думки: корекційний педагог має підбирати такі мовні засоби під час спілкування з дітьми з вадами психофізичного розвитку та їх батьками, щоб нікого не образити, не завдати моральної шкоди;

- культура корекційно-реабілітаційного та навчально-виховного впливу, що викликає адекватну реакцію дитини у відповідь;
- культура прогнозування реакції співрозмовника (дітей різних соціальних груп, їх батьків, медичних працівників, інших педагогів);
- культура слухання та підтримки діалогу: корекційний педагог має всіляко показувати дитині з особливими потребами, що йому цікаво спілкування з нею, заохочувати до висловлення думки;
- культура виправлення помилок.

Культура мови не є вродженою властивістю людини. Це результат важкої, кропіткої та поступової роботи над собою. Ще засновник теорії красномовності М. В. Ломоносов вважав, що «красномовність є мистецтво про всяку дану матерію красно говорити і тим схилити інших до своєї про неї думки» [6, с. 115].

Цілком поділяємо точку зору Т. Г. Калюжної щодо основної мети формування культури мовлення корекційного педагога, яка полягає в підготовці особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами під час сприйняття (слухання й читання) та створення (говоріння й письма) висловлювань у різних сферах, формах, видах і жанрах мовлення, а також аргументовано дискутувати, переконувати співрозмовника, будувати монолог з фахової теми чи конструктивний діалог тощо. Корекційний педагог має гармонійно поєднати українську й загальнолюдську культуру, відчутти тісний взаємозв'язок з культурним надбанням народів, що живуть поряд, створити умови паритетного існування, їх взаємозбагачення, інтеграцію в українську культуру й разом з нею – у світову [3].

Важливою характеристикою культури спілкування корекційного педагога є стиль мовлення. В соціолінгвістиці розрізняють його два основних різновиди: офіційний і неофіційний. Функціональні стилі мовленнєвої діяльності відрізняються один від одного вибором лексики і експресивних засобів. На думку В.В. Тарасової, педагоги спеціальної освіти повинні володіти відчуттям стилю, адже в роботі з дітьми з вадами психофізичного розвитку уявлення про стиль мовлення, насамперед, співвідноситься з уявленнями про мовленнєвий етикет, що потребує певної поведінки тих, хто говорить. Такі якості, як доброзичливість, увічливість, скромність, прихильність, власна гідність, виявляються в певній мовній поведінці [8].

Корекційний педагог повинен володіти гнучкістю переходу від одного стилю до іншого, враховуючи конкретну ситуацію спілкування. Безперечно, для вироблення індивідуального стилю мовленнєвої

поведінки фахівця необхідний досить тривалий період часу. Індивідуальний стиль мовленнєвої поведінки проявляється у певній манері самовираження – лексиці, інтонації, міміці, пантоміміці. Разом з тим, деонтологічна культура передбачає певну мовленнєву дисципліну, неухильне дотримання літературних норм, які не дозволяють використовувати діалектизми, жаргони тощо як у формальному, так і в неформальному спілкуванні [3].

Корекційний педагог повинен не тільки інтуїтивно володіти почуттям стилю, а й уміти усвідомлено аналізувати мовні засоби, за допомогою яких формується певний стиль. Треба розуміти, для чого існує в мові така безліч лексичних дублів, які змістовні й емоційні відтінки їх відрізняють, коли доречно використовувати їх у власному мовленні [8].

Мистецтво слова корекційного педагога є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоствердження його особистості, особливе значення в системі інклюзивної освіти має вміння вчителя спілкуватися з учнями.

Діти з вадами психофізичного розвитку відчують особливу потребу у спілкуванні з учителем на уроці; якщо ця потреба не задовольняється через нерівномірний розподіл вчителем своєї уваги на всіх дітей, у окремих школярів виникають різні порушення поведінки як своєрідні засоби привернути на себе увагу, компенсувати недостатність спілкування.

У процесі спілкування з дітьми з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання корекційний педагог має створювати відповідну комунікативну обстановку, яка б стимулювала мовленнєву активність учня. Важливо виражати справжній інтерес до обміну думками, не наполягати на негайних відповідях, дати можливість подумати, не перебивати, підкреслювати переваги дитячих відповідей, не звертати особливої уваги на не грубі помилки дитини.

Дитина з особливими потребами має право на помилку. Завдання вчителя – виправити помилку дитини так, щоб вона не боялась висловлюватися знову. З цією метою корекційному педагогу треба бути чуйним, щирим, в жодному разі не можна на дитину підвищувати голос, залякувати.

Корекційний педагог – це приклад для наслідування дитиною з вадами психофізичного розвитку, тому він має знати та дотримуватися усіх орфоепічних норм мови. В іншому разі дитина повторить за вчителем усі його мовленнєві помилки.

Особливу увагу в умовах інклюзивної освіти корекційний педагог має звертати на здорових учнів, у яких необхідно сформувати адекватні уявлення про однолітків з порушеннями психофізичного розвитку, виховувати гуманне ставлення до них. Це можливо лише за умови, коли

корекційний педагог звертається до дітей емоційно, щиро, показує власний приклад спілкування з дітьми з вадами психофізичного розвитку.

У сфері діяльності корекційного педагога в умовах інклюзивного навчання велике значення має робота з батьками дітей із психофізичними порушеннями. Іноді тривалий час батьки не приймають того факту, що їх дитина має вади психофізичного розвитку, не можуть у це повірити. Потім одні з них відчують себе безпорадними і розгубленими, вони не готові боротися за майбутнє дитини, для них найкраще рішення – бездіяльність. Інші ж намагаються активно діяти, але через незнання роблять це невміло, і у ряді випадків приносять дитині не користь, а шкоду. Деякі батьки швидко переходять від енергійних спроб корекції до бездіяльності, оскільки не бачать успіхів. Саме корекційний педагог має навчитися пояснювати батькам, чому їх дитина особлива, причому робити це треба коректно, підбирати кожне слово, щоб не образити батьків або саму дитину.

Формування навчальних, мовленнєвих, трудових умінь і навичок базується, перш за все, на індивідуальних можливостях дитини, обумовлених структурою дефекту, а також на розумінні цінності самої дитини, у якої разом із навчальними, мовленнєвими, трудовими вміннями та навичками формується досвід спілкування і співробітництва, виховуються навички культурної соціальної поведінки.

Висновки. Таким чином, в умовах інклюзивного навчання корекційний педагог щодня спілкується з великою кількістю людей – діти різних соціальних груп, їх батьки, педагогічні працівники тощо. Розвиток культури мовлення корекційного педагога є складовою його деонтологічної культури, оскільки саме вміння вчителя красиво та правильно говорити сприяє реалізації творчого потенціалу як дітей з обмеженими можливостями, так і їх батьків, забезпечує основні напрями корекційно-реабілітаційної та навчально-виховної роботи засобами слова, визначає найефективніший вплив на особистість дітей, розвиває важливі компоненти педагогічної культури.

Не можна уявити корекційного педагога без володіння культурою мовлення, оскільки основною спілкування з дитиною є вміння педагога передавати дітям культурні надбання, що впливають на позитивний розвиток поколінь.

Список використаних джерел

1. Загнітко А. П. Українська мова : Словник-довідник / А. П. Загнітко, В. Д. Познанська, З. Л. Омельченко, В. В. Мозгунов. – К., 1998. – С. 136.
2. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій / С. Занюк. – Луцьк, 1997.
3. Калюжна Т.Г. Культура педагогічного мовлення. Методичні рекомендації / Т.Г. Калюжна. – К, 2011. – 51 с.

4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А.А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
5. Конвенції ООН про права дитини // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990 р. – № 1. – с. 205
6. Ломоносов М.В. Избранные философские произведения / М.В. Ломоносов. – М, 1950. – 757 с. (с.115)
7. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика / М.І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
8. Тарасова В.В. Риторична культура як складова професійно-комунікативної компетенції майбутніх корекційних педагогів / В.В. Тарасова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. – К, 2014. - № 34 (87). – с. 341-347.

N. Savinova, M. Berehova. Culture of speech as part of deontological culture correctional teacher in the system of inclusive education. The necessity developing a culture of the speech of correctional teacher as a condition of formation of deontological culture in the conditions inclusive education substantiates in the article.

The authors draw their attention to the fact that the socialization of the child with impaired mental and physical development is possible only in conditions of inclusive education. In this regard, increased demands to the deontological culture of correctional teacher, especially in the development of his culture of speech.

The authors focus on the content of such concepts as "culture of speech", "linguistic norm" and their relationship. They give the characteristic features of language norms and culture of speech. The authors also emphasize the definition of "culture of speech correction teacher" and its contents.

Culture of the speech of correction teacher is volume and broad concept. It encompasses respect for all the language rules and regulations, expressive speech, stylistic correctness and culture personality of correctional teacher. Correctional teacher must have a sense of style, flexibility transition from one style to another. Mastering the culture of speech - it is a heavy and progressive work on yourself.

The authors analyze the characteristics of communication of correctional teacher with children with impaired mental and physical development, with ordinary children who are enrolled in inclusive classrooms, and parents.

Keywords: deontological culture, culture of speech, language norm, culture of speech correction teacher, inclusive education.

Авторський внесок: Савінова Н.В. – 50 %, Берегова М.І. – 50 %

Отримано 18.02.2015 р.